

СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТІВ МІСЦЕВИХ РІВНІВ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**Гуменна Ю.Г.,***к.е.н., старший викладач кафедри фінансових технологій і підприємництва Сумський державний університет, м. Суми**вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна**y.humenna@biem.sumdu.edu.ua***Стороженко Д.В.,***студентка**Сумський державний університет, м. Суми**вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна**storozhenko.darina@gmail.com*

Дана стаття присвячена дослідженню особливостей функціонування системи формування бюджетів місцевих рівнів України. Метою статті є вивчення теоретичних засад формування системи місцевих бюджетів, проведення аналітичної оцінки тенденцій функціонування місцевих бюджетів та дослідження перспектив їх подальшого розвитку. Систематизація літературних джерел щодо визначення підходів до сутнісної складової бюджету місцевого рівня дозволила в роботі під місцевим бюджетом розуміти детальний план використання фінансових ресурсів, сферу економічних відносин, пов'язаних з покращенням соціального життя громадян. На основі функціонального підходу до регіоналізації оподаткування формалізовано схему системи формування місцевих бюджетів, що дозволяє врахувати вплив об'єктивних та суб'єктивних чинників. В статті розглянуті ключові задачі та вектори функціонування системи місцевих бюджетів. В рамках аналізу сучасних тенденцій розвитку бюджетів місцевого рівня проведено діагностику доходів та витрат за період з 2015 по 2020 роки. Результати аналізу засвідчили нестійку динаміку щодо співставності доходів та витрат місцевих бюджетів та дали можливість отримати комплексну оцінку наданих за аналізований період з бюджету України міжбюджетних трансфертів на соціально-економічний розвиток регіонів з метою скорочення їх економічної диференціації і забезпечення виконання державних регіональних повноважень. Аналіз доходної та видаткової частини місцевого бюджету України дозволив більш детально вивчити особливості формування бюджету місцевого рівня, виявити певні закономірності та сформулювати заходи щодо запобігання виникаючих проблем у виконанні бюджету в країні.

З урахуванням визначеної системи формування бюджетів місцевого рівня та аналізу сильних та слабких сторін функціонування таких бюджетів розглянуто основні напрями забезпечення та перспективного розвитку бюджетів місцевих рівнів. До них належать: зростання обсягів податкових і неподаткових надходжень до бюджету за рахунок комплексу заходів на місцевому і регіональному рівнях; зростання рівня ефективності надання міжбюджетних трансфертів; удосконалення методичних та практичних аспектів стимулювання економічних суб'єктів до збільшення власних доходів.

Ключові слова: *бюджет, бюджет місцевого рівня, система формування місцевих бюджетів, доходи бюджету, видатки бюджету, функціональний підхід.*

DOI: 10.21272/1817-9215.2021.3-25

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Процеси формування місцевих бюджетів в Україні та забезпечення їх необхідним фінансуванням зазнають постійних трансформаційних змін. При цьому відсутність послідовної та стабільної тенденції щодо позитивних змін в результаті даних трансформацій свідчить про недосконалість методології формування бюджетів місцевого рівня. Постійний розвиток інституту місцевого самоврядування супроводжується появою змін у методологічній компоненті самої системи формування місцевих бюджетів та відповідно ролі, яку вони виконують для суспільства. Так, про високу ефективність роботи місцевого самоврядування свідчить здатність місцевих органів влади своєчасно, якісно та в повному обсязі задовольняти запити населення, які в розвинених демократичних країнах традиційно покладаються саме на муніципальне ланка управління. Незалежно від особливостей формування системи органів муніципального управління в кожній країні, умовою її ефективного функціонування є наявність достатніх ресурсів, які формують стабільну фінансову базу діяльності цих органів управління. Тому вивчення особливостей формування

системи місцевих бюджетів в контексті ґрунтового аналізу дохідної та витратної складової таких бюджетів, що дозволить визначити шляхи та напрями удосконалення процесів формування бюджетів місцевих рівнів, є актуальним питанням та потребує подальшого дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Чисельні роботи вчених присвячені питанням дослідження проблематики теоретичних основ та практичних аспектів щодо особливостей формування бюджетів місцевих рівнів, а саме роботи таких вчених: Балінського В. В. [2], Василика О. Д. [3], Власюка Н. І. [4], Єфремової І. І. [5], Кавиршиної В. А. [6], Кириленка О. П. [7], Кравченко В. І. [8] та ін. Наукові праці, присвячені оцінці бюджетної стійкості, спрямовані на вивчення і аналіз результатів складання і виконання бюджету. Складність та багатогранність проблеми формування бюджетів місцевого рівня залишає дискусійними ряд аспектів і вимагає подальшого наукового дослідження. Це зумовило вибір теми дослідження, постановку цілей і завдань дослідження.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження теоретичних засад формування системи бюджетів місцевого рівня; проведення аналітичної оцінки тенденцій функціонування місцевих бюджетів та дослідження перспектив їх подальшого розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Одним із вагомих інститутів економічного суверенітету держави і центром зосередження державних фінансів виступає бюджет. Роль бюджету реалізується через ефективне виконання державою своїх функцій: політичної, економічної, соціальної. Врівноважена і правильно побудована бюджетна система є основою для сталого розвитку економіки держави.

За допомогою бюджету здійснюється регулювання та управління економікою країни. Економічний розвиток стає неможливим за відсутності продуманого з правильно розставленими пріоритетами бюджету. Відповідно до Конституції України [1], держава через бюджет має можливість зосереджувати свої фінансові ресурси на сферах економічного та соціального розвитку з метою реалізації єдиної в країні фінансової політики. Важливу роль в міжбюджетних відносинах відіграють саме бюджети місцевого рівня. Дослідження особливостей формування та функціонування місцевих бюджетів в Україні, діагностика їх роботи та визначення перспектив розвитку передбачають дослідження перш за все їх сутнісної характеристики.

Наукові праці багатьох вчених присвячені вивченню теоретичних основ місцевих бюджетів. Так, вчені Балінський В. В. [2] та Власюк Н. І. [4] розглядають «бюджет місцевих рівнів» здебільшого як контроль органів самоврядування, виконання всіх поставлених завдань та цілей. Органи місцевого самоврядування, на думку вчених, посідають одну з головних ланок затвердження та контролю виконання бюджету місцевих рівнів.

Так, роль і значення бюджетів місцевих рівнів безпосередньо зумовлені типом економічної системи, обраними цілями та пріоритетами суспільного розвитку. Зокрема, Єфремова І. І. [5] та Кравченко В. І. [8] зосереджують свою увагу на тому, що бюджет місцевих рівнів виступає як економічна категорія, яка в повній мірі демонструє сферу грошово-економічних відносин, та займає одне з провідних місць в системі фінансів. Основною спільною характеристикою їх визначень виступають грошово-економічні відносини. Також, Кравченко В. І. зазначав, що об'єднання громад покращить фінансовий стан міст, сіл, селищ. Завдяки цьому фінансування збільшиться в незначній мірі, що покращить соціально-економічний розвиток громадян.

Відповідно визначенню Василика О. Д. [3], бюджет місцевих рівнів виступає фондом фінансових ресурсів. Автор ґрунтується на засадах Закону України «Про

місцеве самоврядування в Україні» і характерною ознакою вбачає те, що всі подальші рішення і головні завдання покладаються саме на місцеве самоврядування. В свою чергу. Кириленко О. П. [7] висвітлює бюджет місцевих рівнів різними критеріями. Так, науковець детально описує суспільне та економічне призначення бюджету місцевих рівнів.

В результаті ґрунтовного аналізу сутнісної складової бюджету місцевого рівня в роботі будемо розуміти місцевий бюджет як детальний план використання фінансових ресурсів, сферу економічних відносин, пов'язаних з покращенням соціального життя громадян. Роль бюджету місцевого рівня реалізується в трьох ключових аспектах: як фінансова база місцевого самоврядування; як фінансовий план територіальних формувань; як джерело утримання і розвитку місцевого господарства.

Бюджет місцевих рівнів залежить від обсягів утриманих та сплачених податків, так як вони представляють собою дохідну частину бюджету. З урахуванням зазначеного, доцільно проаналізувати особливості регіоналізації оподаткування. Економісти Масгрейв Р. та Талок Г. виділяють два підходи до регіоналізації оподаткування: функціональний та оптимізаційний [6].

Різниця між підходами полягає у розподілі повноважень між органами місцевого самоврядування та органами держави. Велика увага приділяється також і розподілу доходів між рівнями управління. Найефективніший рівень фінансування соціальних витрат та в цілому розподілу доходів здійснюється завдяки контролю з боку держави органів місцевого самоврядування.

Прихильники першого підходу стверджують, що розробляти економічну політику може тільки держава, яка несе відповідальність за стабільність та додержання всіх стандартів на макроекономічному рівні. При цьому певні види доходів більш ефективно зосереджувати саме на місцевому рівні, але виділені кошти бюджетних фондів мають бути спрямовані на реалізацію соціальних та політичних цілей, що має на меті держава.

Прихильники другого підходу наполягають на ключовій ролі саме органів місцевого самоврядування при вирішенні питань обсягів та напрямів витрачання коштів. Цей підхід більш націлений на використання на мікрорівні, тобто на виконання тих задач, що ставить перед собою громада. Реалізація такого підходу дозволяє обмінюватись політичними послугами та методами, що позитивно впливає на подальший розвиток країни.

Проаналізувавши підходи регіоналізації оподаткування можемо зробити висновок, що в роботі дотримуємося саме функціонального підходу до регіоналізації оподаткування, оскільки, вважаємо, що саме держава вирішує скільки коштів потрібно виділити на потреби громади.

Дослідження теоретичних основ формування місцевих бюджетів в роботі супроводжується дослідженням системи формування бюджетів місцевого рівня. В рамках формування системи місцевих бюджетів, необхідно розглянути ключові задачі та вектори функціонування системи місцевих бюджетів (рис. 1).

При цьому важливо врахувати як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники, які визначають міжбюджетні відносини в рамках функціонування системи бюджету (рис. 2).

Об'єктивні чинники постають зовнішніми факторами впливу на формування місцевих бюджетів, здебільшого це вплив на соціально-економічний розвиток областей.

Суб'єктивні чинники виступають внутрішніми чинниками, котрі впливають на політичну нестабільність, постійні зміни органів місцевого врядування та інші.

На основі вище викладеного аналізу теоретичних основ формування місцевих бюджетів вбачаємо, що система формування місцевих бюджетів на основі функціонального підходу матиме вигляд, що представлений на (рис.3).

Рисунок 1 – Задачі та вектори функціонування системи місцевих бюджетів

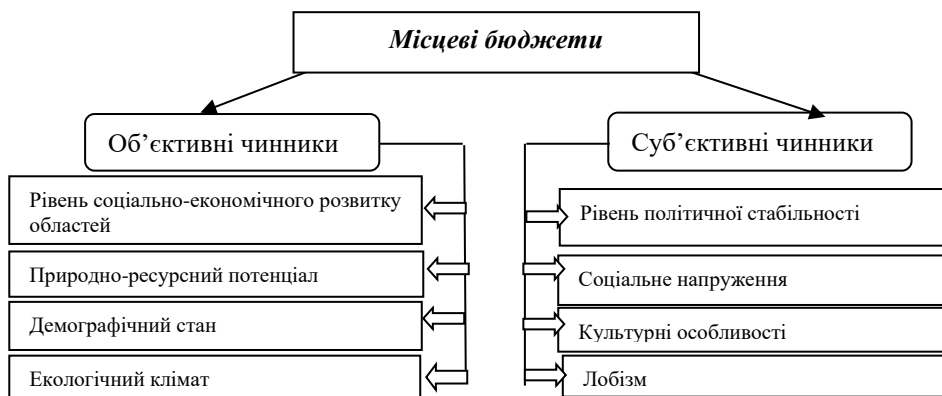

Рисунок 2 – Чинники впливу на формування місцевих бюджетів

Під системою місцевих бюджетів в роботі будемо розуміти сукупність самостійних бюджетів, які не включаються до складу державного бюджету і один одного. Бюджет місцевого рівня сприяє забезпеченню фінансової самодостатності розвитку територій держави, визначає ефективність впливу місцевих органів влади на розвиток економічного потенціалу їх територій. Саме за допомогою цього і визначається результативність фінансування інвестиційних проектів на місцевому рівні, ефективність функціонування місцевих органів влади та соціально-економічний стан громадян.

Таким чином, всі частини системи формування місцевих бюджетів, залежні одне від одного. Задачі та вектори формування місцевих бюджетів на пряму залежать від чинників, відповідно функції підпорядковуються векторам формування бюджетів. Як

і в будь якій системі, система формування місцевого бюджету має підсистему яка представлена нормативно-правовим забезпеченням.

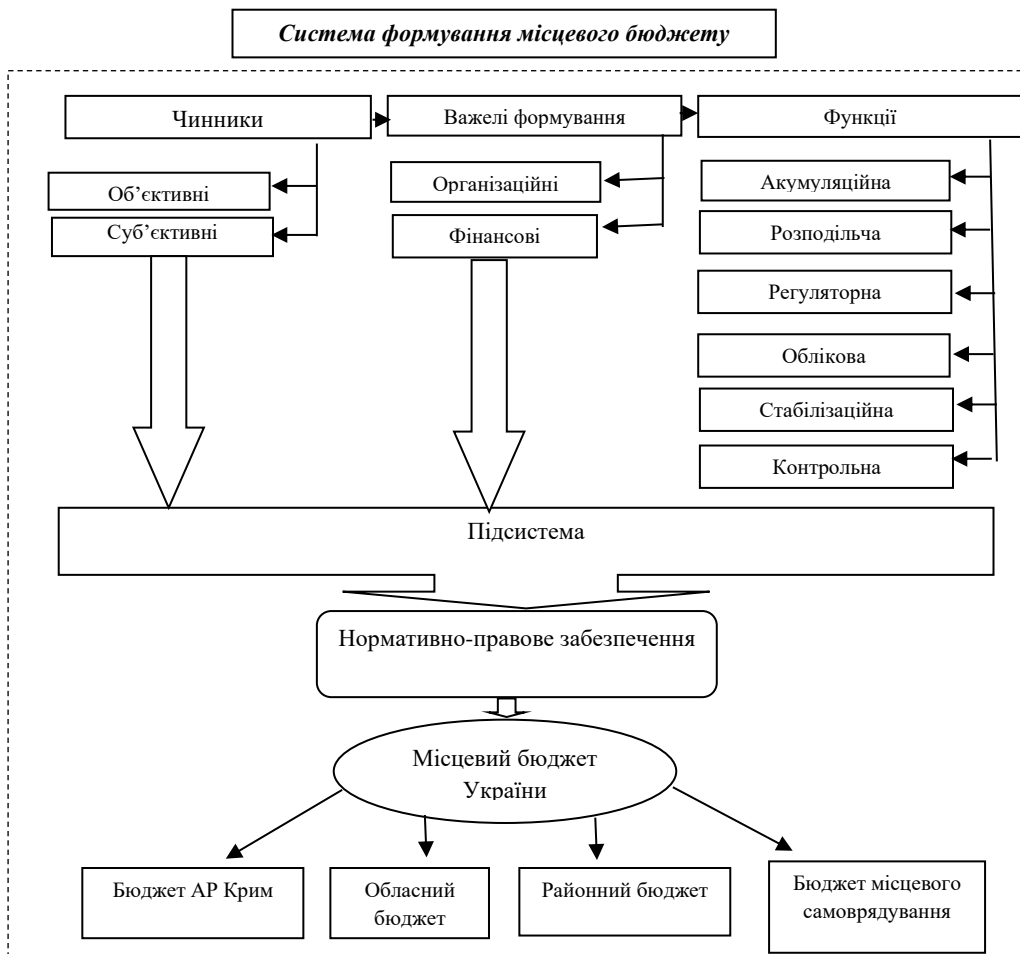

Рисунок 3 – Система формування місцевих бюджетів на основі функціонального підходу [створено автором]

Місцевий бюджет виступає основним фінансовим планом громади. Система формування місцевого бюджету передбачає на меті прогнозування показників економічного та соціального спрямування. Дані показники прогнозуються за рахунок макроекономічних показників розвитку країни.

Характерною особливістю формування доходів місцевих бюджетів є розподіл повноважень органів місцевої та центральної ради. Органи місцевого самоврядування самостійно визначають мінімальні обсяги фінансових ресурсів на заплановані ними соціально-економічні програми.

Проведений аналіз теоретичних основ формування місцевих бюджетів створили передумови до проведення практичної діагностики сучасних тенденцій розвитку та впровадження бюджетів місцевих рівнів в Україні.

Аналіз доходної та видаткової частини місцевого бюджету України необхідний для вивчення процесу формування бюджету, а також для виявлення визначених закономірностей і запобігання виникаючих проблем у виконанні бюджету в нашій країні. Незавершеність процесу розмежування видаткових зобов'язань за рівнями бюджетів з урахуванням особливостей побудови муніципальних утворень, слабкість

податкового потенціалу територій зумовлюють їх високу залежність від фінансової допомоги.

Для дохідної частини місцевого бюджету характерною є висока значимість, оскільки в цих бюджетах знаходять своє відображення соціальні, економічні, політичні, організаційні та інші процеси, які потребують фінансування. Дохідна частина місцевих бюджетів України формується за рахунок податкових і неподаткових доходів, а також за рахунок безоплатних надходжень. У табл. 1 наведено дані власних доходів загального фонду місцевих бюджетів і трансфертів з державного до місцевого бюджету.

Таблиця 1 – Показники доходів загального фонду місцевих бюджетів за період 2015–2020 років [9]

Роки	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Власні доходи загального фонду місцевих бюджетів (без урахування трансфертів), млрд грн	99,8	146,6	191,9	233,9	275,0	290,1
Трансферти і державного бюджету місцевим бюджетам, млрд грн	174,2	196,0	272,9	285,5	245,5	135,8
Разом доходи загального фонду місцевих бюджетів, млрд грн	274,0	342,6	464,8	519,4	520,5	426,0
Частка трансфертів і державного бюджету до місцевих у доходах загального фонду місцевих бюджетів, %	63,6	57,2	58,7	55,0	47,2	31,9

Проведений аналіз показує, що за останні 5 років дохідна частина місцевого бюджету була максимальною у 2018 році (562,4 млрд. грн.), порівняно з мінімальним показником 2016 року (366,1 млрд. грн.). Середньорічний темп зростання обсягу власних доходів загального фонду місцевого бюджету протягом 2015–2020 років становить 24,55% (рис. 4).

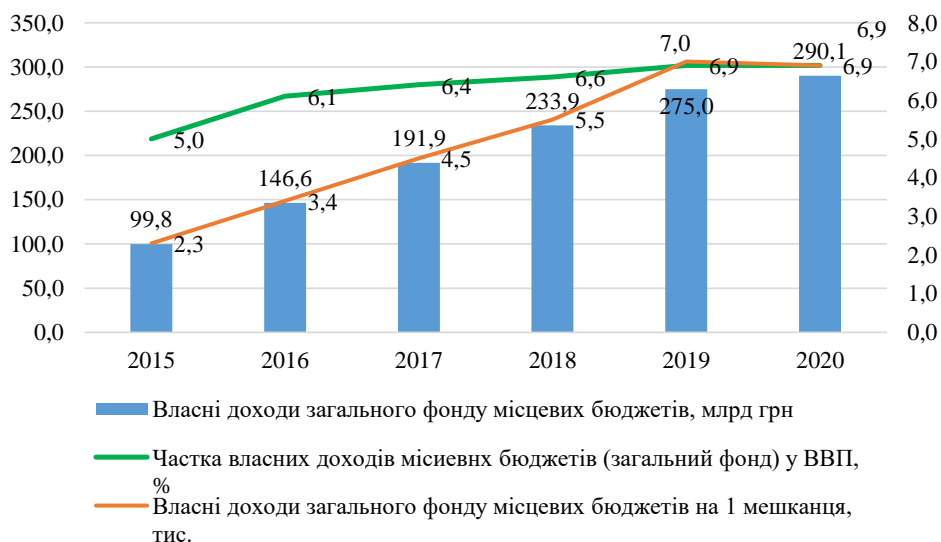

Рисунок 4 – Власні доходи загального фонду місцевих бюджетів за 2015–2020 роки млрд. грн (створено автором на основі [9])

Відмічається позитивна динаміка частки власних доходів місцевого бюджету у ВВП (з 5,0% у 2015 р. до 6,9% у 2020 р.), а також надходжень у розрахунку на одного мешканця (з 2,3 тис. грн у 2015 р. до 6,9 тис. грн у 2020 р.). Середньорічний темп зростання першого показника протягом досліджуваного періоду складає 6,9%, а другого – 25,3%. Власні доходи загального фонду місцевих бюджетів зростають, а трансферти з державного бюджету до місцевих бюджетів у 2019 та 2020 рр., порівняно з попередніми роками, скорочуються. Отже, можна констатувати, що переформатування системи міжбюджетних трансфертів в Україні вже дає свої певні результати [9].

Варто відзначити, що 2017 рік став для України значно кращим в економічному та фінансовому плані, тому структура доходів місцевого бюджету у 2017 р. у вартісному вимірі дещо розширилася. Це відбулось, перш за все, за рахунок по-перше, підвищення рівня мінімальної заробітної плати, що відобразилось у вигляді значних надходжень до бюджету у вигляді ЄСВ. По-друге, «очищення» банківського сектору завершилося націоналізацією Приватбанку, що не могло не принести додаткові надходження для України з боку ЄС. Однак в Україні протягом року проявилися і негативні наслідки закриття та розпаду банків. Частка держави в банківському секторі зросла до 60%. Характерною відмінністю 2018 року від попередніх років був саме розрив реальності, адже економіка країни жила в одному вимірі, а політика – абсолютно в іншому. Саме цю парадоксальну картинку показали останні соціальні опитування того часу. У структурі доходів місцевого бюджету 2018 р. також відбувалися зрушення, адже місцеві бюджети вкрай потребували коштів.

У структурі доходів місцевого бюджету 2018 року найбільшу питому вагу становили офіційні трансферти – 53,1 % (298,9 млрд. грн.). Варто відзначити, що розмір дохідної частини місцевих бюджетів України 2019 року був дещо меншим. Порівняно з 2018 роком недофінансування відбувалося у розмірі 1,9 млрд. грн. або 0,34 %. Причинами таких негативних тенденцій стали зміни політичної влади в країні, нестабільна фінансова ситуація, воєнна ситуація на Сході [9].

Проведений динамічний аналіз за 2016-2020 рр. дав можливість отримати комплексну оцінку наданих в останні роки з бюджету України міжбюджетних трансфертів на соціально-економічний розвиток регіонів з метою скорочення їх економічної диференціації і забезпечення виконання державних регіональних повноважень.

Варто відзначити, що максимальний розмір дохідної частини місцевих бюджетів без врахування міжбюджетних трансфертів з державної казни припадав на 2019 рік. За період 2018-2019 рр. позитивні зрушення відбулися у розмірі 36,7 млрд. грн. або 26,93 %.

Міжбюджетні трансферти у 2019 році отримували 1403 місцевих бюджети, що на 114 бюджетів більше порівняно з 2018 роком, у тому числі забезпечено переведення трансфертних платежів 782 бюджетам об'єднаних територіальних громад. У структурі доходів загального фонду місцевого бюджету плата за землю складає 10,8% (рис. 5).

Для досягнення економічного зростання регіональних утворень України актуальним завданням є вирішення задачі зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування за рахунок зростання податкових доходів і особливо збільшення зростання доходів від надходжень місцевих податків. Доцільно відзначити, що об'єктом оподаткування як податку на майно фізичних осіб, так і у випадку з земельним податком є статичні об'єкти, будь-то земельна ділянка з періодичною кадастровою вартістю або визначене майно, вартість якого теж не зазнає істотних коливань.

З метою поповнення дохідної частини місцевих бюджетів і підвищення ролі місцевих податків доцільно стимулювати місцеві адміністрації до самостійних дій з розвитку податкового потенціалу. Бюджетна самостійність слугує основним інструментом фінансової децентралізації для громад. Вона надзвичайно важлива для всіх регіонів України, вона відображає стан їх фінансових можливостей, який

забезпечує органам місцевого самоврядування можливість прийняття і здатність реалізації зобов'язань поточного та інвестиційного фінансування витрат міського управління у встановлені терміни і в запланованому обсязі.

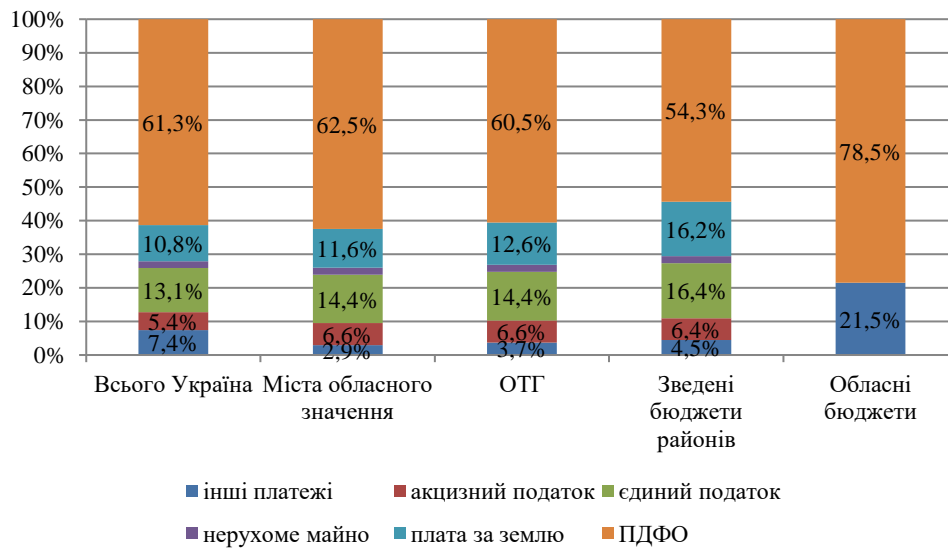

Рисунок 5 – Структура доходів місцевих бюджетів України за 2020 рік (побудовано автором на основі [9])

Видатки місцевих рівнів у 2020 році становили 478.1 млн. грн., що майже на 15.5% менше за 2019 рік. Відповідно видатки загального фонду становлять 357.7 млн. грн., що також менші аніж 2019 році на 19.2% (табл. 2).

Таблиця 2 – Структура видатків місцевих бюджетів у 2020 році [9]

Назва доходу	Фактично надійшло у 2019 році	% у загальній сумі	Фактично надійшло у 2020 році	% у загальній сумі	Збільшення (+) / зменшення (-)
Усього доходів із урахуванням міжбюджетних трансфертів і державного бюджету	560,5	100,0	471,5	100,0	-89,0
у тому числі доходи безурахування міжбюджетних трансфертів з державного бюджету	300,2		311,3		11,1
з них:					
Податок та збір на доходи фізичних осіб	165,5	29,5	177,8	37,7	12,3
Єдиний податок з фізичних осіб	25,0	4,5	27,6	5,9	2,6
Внутрішні податки на товари та послуги	13,7	2,4	15,5	3,3	1,8

Назва доходу	Фактично надійшло у 2019 році	% у загальній сумі	Фактично надійшло у 2020 році	% у загальній сумі	Збільшення (+) / зменшення (-)
Земельний податок з юридичних осіб	11,5	2,1	10,8	2,3	-0,7
Орендна плата з юридичних осіб	17,2	3,1	16,4	3,5	-0,8
Інші податки та збори	67,3	12,0	63,2	13,4	-4,1
Офіційні трансферти	260,3	46,4	160,2	34,0	-100,1

Варто відзначити, що суттєве збільшення видаткової частини місцевих бюджетів України припадає на період 2016-2017 рр., де зміна становила 145,6 млрд. грн. або 41,54%. Так, витрати місцевих бюджетів періоду 2016 р. були неефективними, були практично згорнуті всі державні інвестиційні програми, не дивлячись на те, що витрати інвестиційного характеру позитивно впливають на розвиток економіки країни.

Позитивним зрушенням завжди було збільшення видатків на оплату праці і нарахування на заробітну плату. Адже ця частина видатків була найбільшою у структурі протягом цього періоду. За 2016 – 2019 роки в цілому збільшення було на 216 млрд. грн. або на 61,5 % [9].

Варто відзначити, що суть соціальної політики на місцях в тому, щоб сприяти оптимальному розвитку умов і способу життя членів суспільства, удосконалити соціальні зв'язки і відносини між ними, забезпечувати необхідну соціальну диференціацію. У 2019 році видатки на соціальне забезпечення склали лише 88,9 млрд. грн., займаючи в питомій вазі видатків місцевих бюджетів України тільки 15,7%. Це означало, що загальний обсяг субвенції з бюджетів на виплату допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам та допомоги по догляду за інвалідами були суттєво скорочені.

З метою проведення аналізу співставності доходів та витрат місцевих бюджетів України в табл. 3 нами представлені показники доходів та видатків місцевих бюджетів України за 2016-2020 роки.

Таблиця 3 – Обсяги доходів та витрат місцевих бюджетів України за 2016-2020 рр. (млрд. грн.) (створено автором на основі [10])

Назва доходу	Факт 2016 рік	Факт 2017 рік	Факт 2018 рік	Факт 2019 рік	Факт 2020 р.
Загальна сума доходів із державного бюджету	366,1	502,1	562,4	560,5	211,9
Загальна сума видатків із державного бюджету	350,5	496,1	570,6	566,2	205,6
Баланс	+15,6	+6,0	-8,2	-5,7	+6,3

Як видно із даних табл. 3 у періоді 2018-2019 рр. відбулось невиконання бюджету місцевими адміністраціями України, зокрема його перевищення: у 2018 році зафіксовано перевищення бюджету на 1,21%, у 2019 р. – перевищення бюджету на 1,02%.

Таким чином, фінансове забезпечення місцевого самоврядування розглянуто у контексті співвідношення обсягу фінансових ресурсів, акумульованих у місцевому бюджеті у вигляді доходів, і обсягу витратних зобов'язань, що обумовлено виконанням функцій і повноважень місцевих громад протягом фінансового року.

З метою підвищення ефективності функціонування системи бюджетів місцевих рівнів України пропонуємо впровадження наступних заходів з боку органів державної та місцевої влади.

1. Зростання обсягів податкових і неподаткових надходжень до бюджету за рахунок комплексу заходів на місцевому і регіональному рівнях. По-перше, запропоновано централізувати в місцевому бюджеті частину доходів від сплати податку на прибуток підприємствами та поступово замінити його диференційованими нормативами відрахувань від податку на додану вартість, що обчислюється на формалізованій основі.

По-друге, потребує удосконалення організація процедури оцінювання ефективності податкових пільг з їх оптимізацією у майбутньому. При цьому ключову роль в процесі оцінювання відіграє бюджетна та економічна ефективність. При оцінці бюджетної ефективності проводиться оцінка альтернативних варіантів підтримки окремих організацій і громадян; оцінка економічної та соціальної ефективності проводиться на основі якісних і кількісних показників; порядок оцінки соціальної ефективності податкових пільг чітко деталізований, так як вона є найбільш складно оцінюваною; окремо передбачений порядок оцінки фінансової ефективності податкових пільг як інструменту державного управління.

По-третє, своєчасними будуть додаткові інвестиції та розширення дохідного потенціалу, в першу чергу, за рахунок нефінансових інструментів (створення максимально сприятливих умов для інвесторів, в першу чергу за рахунок зниження адміністративних бар'єрів і підключення до комунальних мереж, проведення роботи з великими платниками податків по заміні пільгових податкових ставок іншими перевагами, які не призведуть до випадних доходів бюджетів та ін.). По-четверте, доцільно впровадити комплекс стимулюючих заходів для економічних суб'єктів, які використовують спеціальні податкові режими, Окремої уваги потребує підтримка малого бізнесу.

2. Зростання рівня ефективності надання міжбюджетних трансфертів. Реалізація комплексу заходів з даного напрямку передбачає: підвищення ефективності вирівнювання бюджетної забезпеченості економічних суб'єктів; удосконалення механізму надання грантових субсидій в частині вдосконалення правил надання дотацій економічним суб'єктам, які досягли найкращих результатів по збільшенню регіонального податкового потенціалу; підвищення ефективності надання міжбюджетних субсидій.

3. Удосконалення методичних та практичних аспектів стимулювання економічних суб'єктів до збільшення власних доходів. Це включає: розвиток діючих систем моніторингу суб'єктів України з метою посилення мотивації до зростання доходів регіональних бюджетів; скорочення бюджетних обмежень для суб'єктів України з високою якістю управління фінансами і розширення можливостей по управлінню вільними коштами (надання права розміщення вільних грошових коштів на банківських депозитах); використання стимулюючих механізмів при розрахунку диференційованих нормативів розподілу податкових доходів (в першу чергу акцизів); розширення повноважень суб'єктів України з управління окремими неподатковими доходами (надання права здійснювати передачу відповідних доходів до місцевих бюджетів).

Таким чином, лише комплексна реалізація запропонованих заходів дозволить створити умови для розширення дохідного потенціалу територій, виявити резерви зростання доходів регіональних бюджетів, підвищити їх збалансованість і стійкість, а також створити фінансову основу, необхідну для забезпечення соціально-економічного розвитку, підвищення рівня життя громадян.

ВИСНОВКИ

Бюджети місцевих рівнів сприяють забезпеченню фінансової самодостатності розвитку територіальних громад України, визначають ефективність впливу органів

місцевого самоврядування на розвиток економічного потенціалу їх територій. За допомогою них визначається результативність фінансування інвестиційних проєктів на місцевому рівні, ефективність функціонування місцевого самоврядування.

Однією з важливих функцій бюджету місцевого рівня є формування грошових фондів, які складають фінансову основу забезпечення діяльності місцевих органів управління. Так само за допомогою бюджетів місцевого рівня розподіляються і використовуються грошові фонди між галузями народного господарства. Поряд з цим бюджет місцевого рівня контролює фінансово-господарську діяльність підприємств і організацій, які підвідомчі органам місцевого самоврядування.

Діагностика сучасного стану формування бюджетів місцевих рівнів в Україні в частині аналізу дохідної та витратної складової бюджету засвідчила, що власні доходи загального фонду місцевих бюджетів зростають, а трансферти з державного бюджету до місцевих у 2019 та 2020 роках порівняно з попередніми роками скорочуються. Це формує передумови до пошуку комплексу заходів щодо удосконалення та зростання ефективності функціонування місцевих бюджетів.

Запропоновані в роботі заходи з боку органів державної та місцевої влади дозволять створити умови для розширення дохідного потенціалу територій, виявити резерви зростання доходів регіональних бюджетів, підвищити їх збалансованість і стійкість, а також створити фінансову основу, необхідну для забезпечення соціально-економічного розвитку, підвищення рівня життя громадян.

SUMMARY

Humenna, Y. H., Storozhenko, D.V. Local level budget formation system: theoretical aspects, trends and development prospects.

This article is devoted to the study of the peculiarities of the functioning the system of budgeting local levels in Ukraine. The aim of the article is to study the theoretical aspects of the local budget system, to conduct the analytical assessment of trends in the functioning of local budgets and to study the prospects for their further development. Systematization of literature sources to determine approaches to the essential component of the local budget allowed defining the local budget as detailed plan for the use of financial resources, economic relations related to improving the social life of citizens. Based on the functional approach to regionalization of taxation, the scheme of the system of local budget formation has been formalized. It allows taking into account the influence of objective and subjective factors. The article considers the key tasks and vectors of the local budget system. As part of the analysis of current trends in the development of local budgets, the diagnosis of revenues and expenditures for the period from 2015 to 2020 is hold.

The results of the analysis showed volatile dynamics in the comparability of revenues and expenditures of local budgets and provided an opportunity to obtain a comprehensive assessment of intergovernmental transfers from the budget of Ukraine for socio-economic development of regions to reduce their economic differentiation and ensure the implementation of state regional powers. The analysis of the revenue and expenditure part of the local budget of Ukraine allowed studying in more detail the peculiarities of local budget formation, identifying certain patterns and forming measures to prevent emerging problems in budget execution in the country. Taking into account the defined system of formation of local level budgets and the analysis of strengths and weaknesses of budgets functioning the basic directions of maintenance and perspective development of budgets of local levels are considered. These include: increasing tax and non-tax revenues to the budget due to the set of measures at the local and regional levels; increasing the level of efficiency of intergovernmental transfers; improving the methodological and practical aspects of encouraging economic entities to increase their own incomes.

Keywords: budget, local budget, local budgeting system, budget revenues, budget expenditures, functional approach.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення: 10.06.2021)
2. Балінський В. В. Реформа децентралізації влади в Україні: сучасний стан та перспективи подальшого впровадження. *Держава та регіони*. 2019. № 4 (68). С. 63-69.
3. Василик О. Д. Бюджетна система України: підручник. Київ, 2018. 544 с.
4. Власюк Н. І., Мединська Т. В., Мельник М. І. Місцеві фінанси: навчальний посібник. Київ, 2019. 328 с.
5. Єфремова І. І. Місцеві бюджети та бюджети місцевого самоврядування: проблеми правового визначення. *Форум права*. 2019. № 1. С. 157–161.
6. Кавирщина В.А. Формирование местных бюджетов: зарубежный опыт и украинские реали. *Економіка та право*. 2017. №3 (42). С. 32-39.

7. Кириленко О. П. Теоретичні та практичні аспекти фінансового механізму забезпечення органів місцевого самоврядування в Україні. *Світ фінансів*. 2018. № 1. С. 17-27.
8. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України: підручник. Київ, 2019. 386 с.
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 12.08.2021).
10. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua> (дата звернення: 12.08.2021).

REFERENCES

1. The Constitution of Ukraine. Retrived from <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>.
2. Balinsky, V.V. (2019). Reform of decentralization of power in Ukraine: current status and prospects for further implementation. *Derzhava ta rehiony*, 4 (68), 63-69.
3. Vasylyk, O.D. (2018). Budget system of Ukraine. Kyiv.
4. Vlasjuk, N.I., Medinskaya, T.V., Melnyk, M.I. (2019). *Local finance*. Kyiv.
5. Efremova, I.I. (2019). Local budgets and local government budgets: problems of legal definition. *Forum prava*, 1, 157-161.
6. Kavirshina, V.A. (2017). Formation of local budgets: foreign experience and Ukrainian realities. *Ekonomika ta pravo*, 3, 32-39.
7. Kyrylenko, O.P. (2018). Theoretical and practical aspects of the financial mechanism of local government in Ukraine. *Svit finansiv*, 1, 17-27.
8. Kravchenko, V.I. (2019). Local finances of Ukraine. Kyiv.
9. Website of the State Statistics Service of Ukraine. Retrived from <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Website of the State Treasury Service of Ukraine. Retrived from <https://www.treasury.gov.ua>.